

Tomasz Mann (6 czerwca 1875 w Lubece - 12 sierpnia 1955 w Zurichu)

*Pewien literat z Lubeki
wslawił się dziełem na wieki:
"Der Zauberberg"
to jego Werk*,
książka jest lekiem nad leki.*

(ebs, *Werk - dzieło)

Thomas Mann - niemiecki prozaik i eseista, laureat literackiej nagrody Nobla w 1929. Uznany za najwybitniejszego pisarza niemieckiego pierwszej połowy XX wieku i jednego z najwybitniejszych, m.in. obok Goethego, w dziejach literatury niemieckiej.

Paul Thomas Mann urodził się 6 czerwca 1875 w Lubece, mieście hanzeatyckim, wchodzącym w skład Cesarstwa Niemieckiego na prawach samodzielnego landu. Jego ojciec, Thomas Heinrich Johann Mann, pochodził ze starej hanzeatyckiej rodziny, zaś matka, Júlia da Silva Bruhns, z mieszanej niemiecko-brazylijsko-kreolskiej rodziny, to połączenie cech typowych dla powściągliwych ludzi z północy i żywiołowych z południa wydało na świat jednego z największych pisarzy wszech czasów.

Jego starszym bratem był urodzony w roku 1871 Heinrich Mann. Ojciec Manna był bogatym hurtownikiem zbożowym i senatorem miasta Lubeki. Zmarł w roku 1891, kiedy Thomas miał zaledwie kilkanaście lat. Ojciec, kiedy zmuszony był poddać się poważnej operacji, której zresztą nie przeżył, napisał w pośpiesznie sporządzonym testamencie, że jego dochodowa firma ma zostać, w wypadku śmierci, zlikwidowana i że ułupnione fundusze przeznaczone zostaną na wykształcenie i życie rodziny. Senator Mann nakładał też na kuratorów obowiązek przeciwdziałania wczesnym próbom literackim chłopców. Jednakże obawy senatora w większym stopniu odnosiły się do skłonności Heinricha, nie zaś Thomasa.

Po śmierci senatora rodzina przeprowadziła się do Monachium w Bawarii, gdzie Thomas pracował pewien czas w firmie rachunkowej i uczęszczał na tamtejszy uniwersytet jako wolny słuchacz.

W roku 1900, w wieku lat 25, napisał swoją pierwszą powieść pt. "Buddenbrookowie". Była to powieść-saga rodzinna o świetności i upadku możnego mieszczańskiego hanzeatyckiego rodu. Niewątpliwie dzieje jego własnej rodziny dostarczyły młodemu Mannowi cennego tworzywa do tego dzieła. Książka wyszła drukiem, w dwóch tomach, rok później, przynosząc autorowi wielki rozgłos. Rok później (1902) wydał "Królewską wysokość".

W roku 1905 poślubił Katię Pringsheim, córkę profesora matematyki na Uniwersytecie Monachijskim. Małżeństwo to trwało aż do śmierci Tomasza i wydało sześcioro dzieci (Erikę, Klause, Golo, Monikę, Elżbietę i Michała). Klaus i Erika poszli w ślady ojca i zostali ludźmi pióra. Golo był znanym historykiem, zaś Michał grał na skrzypcach, a w późniejszych latach został historykiem literatury. Warto w tym miejscu dodać, że i Tomasz Mann był bardzo muzykalnym, a jedna z jego późniejszych głośniejszych powieści, "Doktor Faustus" traktuje właśnie, wedle jego słów, o muzyce i polityce.

Żona, która przez cały czas wspierała męża w jego twórczości, poświęciła swemu małżeństwu książkę "Moje nienapisane wspomnienia". Katia Mann spisała i wydała je przy pomocy dzieci (Eriki, Golo i Michała), gdy miała już ukończone 90 lat, ponad 20 lat po śmierci męża. Spełniła tym samym jego życzenia by listów i pamiątek nie publikować aż do upływu 20 lat od jego śmierci.

Tomasz Mann, miał, paradoksalnie, dość skomplikowane życie prywatne. Pozornie był to typowy przykład mieszczańskiej rodziny niemieckiej, z wierną i oddaną żoną, dziećmi i finansową zaradnością i zasobnością. Jednak pisarz był homoseksualistą lub biseksualistą. Wiele względów zmusiło go do nieupubliczniania tego. Sam wychowany w tradycyjnych zasadach mieszczańskich za niezbędne uznawał klasyczne podstawy rodziny niemieckiej. Wobec najbliższych i przyjaciół nie skrywał swych pasji, ale wobec świata zewnętrznego unikał demonstrowania swej orientacji seksualnej.

Baczną obserwacją samego siebie i zjawisk zachodzących wokół, służyła za kanwę jego literackich fikcji. W „Tonio Krugerze” postać Hansa Hansena to cień jego własnych doświadczeń romantycznych ze szkolnym kolegą Arminem Martensem. Pribislav Hippe z „Czarodziejskiej góry” to inny kolega lat szkolnych, Willri Timpe. Jedną z głównych miłości Manna, Paul Ehrenberg z monachijskiej Akademii Sztuk, odrodził się czterdzieści lat później jako Rudi Scherdtfeger w „Doktorze Faustusie”.

Chłopiec ze „Śmierci w Wenecji” jest portretem autentycznego zdarzenia fascynacji pisarza młodym Polakiem, którego z uwielbieniem podpatrywał na plaży w Wenecji podczas rodzinnego urlopu w 1911. Wspomina o tym dość obszernie jego żona Katia w swoich pamiętnikach.

Biografia autora "Śmierci w Wenecji" po włosku (bogato ilustrowana):

<https://www.youtube.com/watch?v=u2CNQ5rzA6E>

Dwoje dzieci pisarza, Erika i Klaus było homoseksualistami. W liście do Klause z 1927 Tomasz Mann domaga się wręcz, by syn (posiadający, naturalnie, przewagę młodości) nie obracał się w tych samych kręgach, co 17-letni Klaus Heuser wobec którego on sam miał słabość. Pisarz napomina syna, że sam będąc sławnym, ale już starszym panem ma jednak prawo do doświadczania tych samych przygód, co syn i zadaje retoryczne pytanie: czy tylko ty masz być tym, który stale grzeszy?

Autor obszernej monografii o Mannie, Anthony Heilbut stawia tezę, że doświadczenie homoseksualne pisarza było centralnym elementem jego twórczości. Homoseksualizm Manna był też dość rzeczowo udokumentowany przez dwóch innych znanych badaczy literatury europejskiej: Ronalda Haymana i Donalda Pratera, autorów monografii o pisarzu. Nie idą oni jednak tak daleko w ferowaniu opinii o wpływie homoseksualizmu Manna na jego twórczość.

Po wojnie Mann zdecydowanie popierał ustanowienie Republiki Weimarskiej oraz angażował się na rzecz kulturalnego pojednania pokonanych Niemiec z zagranicą. W tych latach powstała m.in. wielka biblijna tetralogia o Józefie oraz jego bodajże najstynniejsza powieść "Der Zauberberg", "Czarodziejska góra", będąca symbolicznym obrazem kryzysu duchowego Europy przed wybuchem wojny. Jej akcja rozgrywa się w odizolowanym od świata sanatorium w szwajcarskim Davos.

<https://www.youtube.com/watch?v=goom4HBZYjl>

W roku 1929 Mann otrzymał literacką nagrodę Nobla. Po raz pierwszy jako kandydat do niej był wymieniany już po ukazaniu się (1913) "Śmierci w Wenecji", a od kilku lat przed jej przyznaniem niezmiennie znajdował się w gronie faworytów. Oficjalne uzasadnienie głosiło, iż otrzymał ją za "Buddenbrooków", jednakże tak naprawdę większość członków komitetu pragnęła przyznać mu ją za "Czarodziejską górę", lecz ten z nich, który miał w przedmiocie decydujący głos, powiedział, że zgłasza kandydaturę Manna, pod warunkiem, że w protokole zapisze się, iż nagrodę otrzymuje za "Buddenbrooków". Tak też się stało.

Mann, który należał do aktywnych przeciwników ruchu nazistowskiego, w chwili przejścia przez Hitlera władzy w Niemczech znajdował się za granicą i tam też postanowił pozostać. Decyzja ta umocniła się w nim po pożarze Reichstagu w lutym 1933 roku niedługo po nominowaniu Hitlera na kanclerza Rzeszy. Stosunki z Mannami zerwał m.in. również noblista i dawny przyjaciel Gerhart Hauptmann, który pozostał w kraju.

Początkowo rodzina Mannów mieszkała w Szwajcarii. W roku 1937 Mannowie przyjęli obywatelstwo Czechosłowacji. Jednakże niedługo potem przenieśli się do znacznie bezpieczniejszego USA, gdzie zamieszkał także Heinrich oraz inni znani niemieccy pisarze walczący z hitleryzmem, jak chociażby Bertolt Brecht.

Początkowo mieszkali w Princeton w stanie New Jersey, gdzie Mann wykładał gościnnie na Princeton University. Niedługo jednak przenieśli się do Kalifornii, gdzie wybudowali nowy dom. Pod koniec trwania II wojny światowej Mann uzyskał obywatelstwo amerykańskie.

Po pokonaniu Hitlera Mannowie dalej pozostali na emigracji w Stanach (potem wyjechali znów do Szwajcarii, w 1952). Mann tylko dwa razy odwiedził swoją ojczyznę (ostatni raz w roku swej śmierci, zmarł 12 sierpnia 1955 w Zurichu, zdjęcie z przyznania Mannowi honorowego członkostwa Akademii der Künste jest pod hasłem o Victorze Klempererze, który brał udział w tej uroczystości, link poniżej).

Mann znajdował się pod wyraźnym wpływem Goethego, któremu zresztą poświęcił powieść "Lotta w Weimarze" (1939). Twórczość Manna inspirowana była również Biblią oraz dziełami i poglądami takich osób jak: Marcin Luter, Gotthold Ephraim Lessing, Friedrich von Schlegel, E.T.A. Hoffmann, Arthur Schopenhauer, Edgar Allan Poe, Richard Wagner, Theodor Fontane, Fiodor Dostojewski, Friedrich Nietzsche, Sigmund Freud, Joseph Conrad, Carl Gustav Jung...

Zgodnie ocenia się, że Mann stworzył nowy typ powieści epickiej o charakterze intelektualnym i nierzadko ironicznym (jak jego powieść łotrzykowska i zarazem ostatnie dzieło "Wyznania hochsztaplera Feliksa Krulla"). W okresie Weimaru i po jego upadku był orędownikiem demokracji i parlamentaryzmu oraz ogólnie pojętego humanizmu. Świadectwem jego zaangażowania politycznego jest też cykl mów radiowych do narodu niemieckiego w czasie wojny.

*

Oczywiście tekst jest kompilacją z Wikipedii, a właściwie skrótem, bo hasło na Wiki jest baaardzo długieeee. I trochę prywatnie: Tomasz Mann jest jednym z trzech najbardziej wintegrowanych w moje życie pisarzy, obok Lema i Dostojewskiego, Lem - pierwszy, Dostojewski - drugi, Mann - trzeci. W tej kolejności wkraczali w moje życie i tak stoją na podium. Dopiero niedawno z książki "Pani Tomaszowa Mann" Ingi Jens dowiedziałam się przy jakiej ulicy Mannowie mieszkali podczas swojego zamieszkania w Küssnacht, w Szwajcarii, przed II wojną światową, przy tej samej, przy której ja mieszkałam w latach 80. z moim trzecim mężem, przy Schiedhaldenstrasse. Bardzo mnie to wzruszyło, tym bardziej, że Stanisław Lem miał związek z tą krakowską ulicą, gdzie mieszkałam przez pierwsze 12 lat swojego życia... Pozostaje Dostojewski... Pisałam o nim swoją pracę maturalną w Szwajcarii, o "Idiocie", temat wybrałam sobie sama... Do Petersburga wraca po długiej kuracji w Szwajcarii książkę Myszkina...

Dostałam 5! (najwyższa nota to 6). U progu zimy mojego życia postanowiłam przeczytać TYCH TRZECH ponownie. Lem również napisał swojego doktora Fausta, "Pana F.". Oryginalny tekst gdzieś zaginął, zostało tłumaczenie na niemiecki ale syn Tomasz Lem przetłumaczył je ponownie na polski. Jest tutaj.

*

Tomasz Mann w pierwszym filmie dźwiękowym nakręconym z niemieckim autorem, jest rok 1929, Mann mówi o Lessingu:

<https://www.youtube.com/watch?v=47neW--DWEY>

pióro Mont Blanc - Thomas Mann Writers Edition

W roku 2001 w koprodukcji kilku stacji telewizji niemieckiej i szwajcarskiej oraz telewizji ARTE powstał

dokumentalny trzyczęściowy serial o rodzinie Mannów w reżyserii Heinricha Breloera w znakomitej obsadzie: Armin Mueller-Stahl (Tomasz Mann), Monica Bleibtreu (Katia Mann), Jürgen Hentsch (Heinrich Mann), Veronica Ferres, Sophie Rois und Sebastian Koch. Film jest nadzwyczajnie udany (wielokrotnie nagradzany), widziałam go wtedy jeszcze. Na YouTube jest w wersji francuskiej, znakomita panorama czasów i ludzi:

<https://www.youtube.com/watch?v=76wcv9EUjek>

*"Czas jest darem bogów, danym człowiekowi, aby z niego korzystał - korzystał służąc postępowi ludzkości."
("Czarodziejska góra")*